

MUTAȚII ÎN STATUTUL UNOR SATE CNEZIALE DIN BANAT ÎN EPOCA ANGEVINĂ. CAZUL DE LA BINIȘ

VIOREL ACHIM

Complexele realități de natură socială și politico-instituțională ale Banatului medieval sunt încă insuficient abordate. Pentru istoriografia noastră structurile sociale, îndeosebi situația feudalității românești, precum și organizarea și funcționarea districtelor din zonele de munte, cu toate elementele care confereau acestora caracteristicile unor autonomii etnico-teritoriale, sunt aspectele cele mai importante în cercetarea istoriei medievale a regiunii cuprinse între Mureș, Tisa, Dunăre și extremitatea vestică a Carpaților Meridionali. Modalitățile de abordare trebuie să fie variate. Este necesară depășirea manierei predominant pozitiviste în care a fost scrisă istoria acestui spațiu. Acumulările metodologice ale medievalisticii în ultimele decenii și apariția unor cercetări remarcabile asupra unor „țări” românești din interiorul arcului carpatin, de natură să ofere sugestii dintre cele mai interesante, pot determina o astfel de înnoire. O condiție favorizantă este și volumul însemnat de documente medievale privitoare la Banat publicate până acum, dar insuficient investigate și exploatate. Introducerea în circuitul științific a unor noi surse de acest fel trebuie să fie făcută din perspectiva necesității unei noi abordări a istoriei medievale a regiunii.

O suită de cincizeci documente, puțin cunoscute și valorificate doar parțial de istoriografie, datând din intervalul 1349—1347 și privind satul Biniș din districtul bănățean Cuiești, nu numai că aduc informații noi despre satul și districtul numite, ci sunt și utile pentru sesizarea și studierea mutațiilor sociale și administrative care s-au produs în Banat în epoca angevină. Documentele, ale căror originale se află la Arhiva Națională Maghiară, au fost cunoscute până acum prin registrele publicate în 1943¹, două dintre ele fiind preluate apoi ca atare în colecțiile documentare românești². Primele trei documente — din 4 iulie 1349³, 18 iulie 1351⁴ și 3 august 1351⁵ — constituie actul de donație în favoarea lui Ioan, Egidiu și Marcu, fiii lui Hench, și respectiv actele de introducere a lor în stăpânirea satului Biniș din districtul Cuiești, iar documentele din 10 iulie 1372⁶ și 28 martie 1374⁷ se referă la o înțelegere intervenită în interiorul familiei cu privire la stăpânirea asupra unei jumătăți din moșie.

Satul care face obiectul interesului documentelor amintite corespunde actualului Biniș, situat într-o zonă colinară, pe malurile unui mic afluent al Bârzavei și în vecinătatea imediată a orașului Bocșa. Hotărnicia pe care o conține actul din 3 august 1351⁸, prin numeroasele repere topo-

nimice pe care le dă, permite reconstituirea fără mare dificultate a hotarelor de atunci ale satului, cvasiidentice cu cele de azi.

În ceea ce privește persoanele cărora le este conferită stăpânirea satului Biniș, documentele oferă extrem de puține informații. În diploma regală din 1349 Ioan și Marcu, fiii lui Hench, sunt arătați drept slujitori (*famuli*) ai lui Ștefan fiul lui Dionisie de Losonc, banul de Severin și castelan de Mehadia, la cererea căruia s-a și făcut donația. Sunt invocate aici, conform formularului epocii, slujbele făcute de donatori demnitarului regal, deci indirect și regelui. Putem astfel afirma cu certitudine prezența lor în rândul slujbașilor lui Ștefan de Losonc, care a deținut funcția de ban de Severin între anii 1342—1350⁹. Unul din fiii lui Hench, Ioan, a fost, într-un timp pe care nu-l putem însă preciza, castelan de Ilidia¹⁰.

Organizarea politico-teritorială pe care a avut-o în secolul al XIV-lea regiunea de răsărit a Banatului actual este încă puțin studiată. La mijlocul secolului — de când datează documentele privitoare la satul Biniș — banatul de Severin nu mai era o realitate teritorială fermă. În zonele înalte ale Banatului Angevinii au organizat în jurul cetăților regale, construite aici în a doua jumătate a secolului al XIII-lea și la începutul secolului al XIV-lea, mai multe districte, care erau situate în general în zona natural delimitate și, cel puțin unele, suprapuse unor mai vechi structuri teritoriale românești¹¹. Unul dintre districtele bănățene era districtul Cuiеști, care îngloba satele de pe porțiunea din Valea Bârzavei în care riul iese în cîmpie și al cărui centru era în cetatea Cuiеști (*Kuesd*, *Kwesd* etc.) din hotarul Bocșei actuale¹². Banul de Severin își exercita autoritatea militară și judiciară asupra districtelor, castelanii cetăților regale subordonându-i-se. Întrucât Severinul s-a aflat mult timp în stăpânirea Țării Românești, în această epocă banul rezida de regulă în cetatea Mehadia, situată ceva mai în interior, un timp cea mai importantă cetate ungurească în regiunea Porților de Fier. Așa se explică și calitatea de castelan de Mehadia pe care o are la 1349 banul Ștefan de Losonc.

Cetatea Cuiеști și districtul Cuiеști s-au aflat în raporturi de subordonare față de banul de Severin sau, în perioadele de sedivacantă, față de înlocuitorul acestuia. Chiar prima atestare a cetății Cuiеști, din 1331, este în legătură cu castelanul de Mehadia, care atunci trebuie să fi fost principala autoritate militară în regiunea de răsărit a Banatului. Documentul din acel an amintește de slujbașul din Cuiеști, Ștefan de Chep, al castelanului de Mehadia¹³. Nu este exclus ca fiii lui Hench să fi fost chiar oficialii de la Cuiеști (castelan, vicecastelan, jude etc.) ai banului de Severin Ștefan de Losonc. Intervenția banului pe lângă rege în favoarea fiilor lui Hench pentru a le fi donat satul Biniș din districtul Cuiеști pare să sugereze rostul lor în zonă și face probabilă această ipoteză.

Fiii lui Hench (ca și acesta, de altfel) vor fi fost mici nobili aflați în entourageul lui Ștefan de Losonc, între numeroșii *familiares* și *officiales* pe care documentele bănățene îi arată în serviciul nobiliar mai puternici și demnitarilor regali din regiune¹².

Originea românească lui Hench și a donatorilor din 1349 considerăm că este exclusă, nu numai datorită numelor pe care ei le poartă — care, chiar și în condițiile formelor corupte din documente și ale adoptării unor nume din calendarul catolic, nu caracterizează lumea medievală românească —, ci și prin absența oricăror referiri la condiția cnezială și la

stăpânirea exercitată anterior asupra satului, așa cum se întâlnește în toate documentele bănățene de epocă ce privesc pe feudalii români beneficiind de confirmare regală. Alte date documentare din secolul al XIV-lea care se referă la satul Biniș, dar nu și la familia lui Hensch, sunt însă argumentul principal. În 1371—1372 un anume *Radul kenezius, filius Scosac de Bynus* trimite trei oameni la refacerea cetății Orșovei¹⁵. Aici e vorba în mod cert de satul Biniș din districtul Cuiești, întrucât un alt sat cu acest nume nu a existat în Banatul medieval. Însuși locul unde este situat cnezul Radul pe lista cu lucrătorii de la cetatea Orșovei, în vecinătatea altor personaje din această zonă, este un argument.

Prezența cnezului Radul în fruntea satului într-un moment în care urmașii lui Hensch aveau diplomă de stăpânire asupra satului și procedau, în 1372, la o reglementare patrimonială internă¹⁶, nu trebuie să surprindă. Donația din 1349 acoperă de fapt o depozitare. Domnia Angevinilor, și mai ales cea a lui Ludovic I, a însemnat pentru Banat epoca unui masiv proces de depozitare a cnezilor români de satele pe care le dețineau, proces al cărui beneficiari au fost în principal demnitari regali din anturajul regelui sau — cum a fost și cazul fiilor lui Hensch — slujbași regali de diferite categorii din zonă. El poate fi urmărit documentar în cazul multor sate și a fost studiat în esența lui, și pe exemplele cele mai ilustrative pentru metodele de depozitare folosite de către Maria Holban¹⁷. Donația regală din 1349 nu a eliminat, însă, structura socială anterioară. Nobilul străin s-a suprapus satului, devenind stăpânul înzestrat cu diplomă, conform normelor regatului, dar cnezul — cel care a stăpânit satul în virtutea tradiției și a dreptului românesc, fără act scris — a rămas în continuare în fruntea satului, ca intermediar între noul stăpân și obște, în condiția de *villicus*. Situația de la Biniș își găsește numeroase analogii în zonă în aceeași epocă.¹⁸

Foarte probabil și acel *Ladislaus, vauada de Bivinus*, amintit între personajele cărora papa Clement VI le-a trimis în 1345 scrisori de încurajare în legătură cu propaganda catolică printre români¹⁹, a fost stăpânul de atunci al Binișului din Banat. Pavel Binder identifică acest personaj cu *Radul vauada comes de Kuuesd* din 1370, amintit în legătură cu moșia Biniș²⁰, și cu *Ladislaus Gad* (probabil *Rad*), în 1376 castelan de Cuiești²¹, numele dublu fiind considerat un indiciu al îmbrățișării catolicismului de către voievodul Radul²². Cnezul de pe lista lucrătorilor de la cetatea Orșovei își găsește locul în această serie. Cnezul satului Biniș a putut deține funcția de voievod la nivelul societății românești locale din interiorul districtului Cuiești²³.

Familia Hensch stăpânește și moșia Șosdea din apropiere, care va fi ajuns în această posesiune într-un mod similar Binișului²⁴.

Actele de donație și de introducere în stăpânire din 1349 și 1351 menționează atât stăpânirea de tip nobiliar a fiilor lui Hensch asupra Binișului, cât și situarea satului în interiorul unui district (Cuiești).

În epoca ceva mai târzie, începând cu prima jumătate a secolului al XV-lea, când avem tabloul complet al situației socio-patrimoniale a Banatului, districtele din estul provinciei prezintă sub acest aspect o situație cu totul specială față de comitate. Dacă în comitate exista o stăpânire feudală de tip nobiliar, conformă normelor oficiale ale regatului, districtele au păstrat multe din elementele sociale românești din epoca anterioară

instalării autorităților regale aici. În districte existau stăpânirile de tip cnezial — sate stăpânite de cnezi, cu un regim intern feudal specific și cu anumite obligații față de regalitate. Aceste stăpâniri au început să fie confirmate de către rege sau oficialii săi din regiune, începând de la mijlocul secolului al XIV-lea. Chiar și atunci când actul de confirmare vorbește de condiția nobiliară a beneficiarului, obligațiile față de regalitate se mențin la fel ca și în cazul stăpânirilor menționate expres ca fiind cneziale.

Aceste aspecte de istorie socială a districtelor românești din Banat, mai ales în ceea ce privește dinamica regiunii pe parcursul secolelor XIV—XVI, sunt prea puțin studiate. Este însă cert faptul că tendința de asimilare a feudalității românești din Banat cu nobilimea regatului nu a fost dusă până la capăt. Districtele au rămas un teritoriu special în privința feudalității. Autonomia etnico-teritorială a districtelor românești din Banat a avut și această componentă socială. În plus, în secolele XV—XVI (adică în epoca pentru care există suficiente documente pentru cunoașterea situației socio-patrimoniale) feudalitatea era în cvasitotalitate românească. Excepțiile au fost puține și ele au determinat reacția populației locale²⁵. Prevederea cuprinsă în diploma din 29 august 1457 — care consemnează privilegiile districtelor Lugoj, Caransebeș, Mehadia, Almăj, Carașova, Bârzava, Comiat și Ilidia²⁶ privind restricția pentru rege de a dona moșii situate în districte unor oameni din afara lor²⁷, oglindește tocmai această realitate, pe care documentele bănățene din secolele XV—XVI par să o confirme.

Cazul Binișului la 1349, care posedă pentru o perioadă dubla calitate de sat situat în interiorul unui district și de sat stăpânit de nobili străini, conform normelor regatului, constituie sub acest aspect o excepție.

În explicarea situației trebuie să avem în vedere faptul că la mijlocul secolului al XIV-lea sistemul de privilegii — între care și restricția donațiilor în favoarea unor oameni din afară — ce constituie autonomia districtelor nu era încă nici precizat, nici statuat oficial. Privilegiile districtelor românești — așa cum le consemnează diploma din 1457 — sunt rezultatul unei evoluții de aproximativ un secol, evoluție ce a mers în direcția recunoașterii de către regalitate și consfințirii specificului local și a autonomiei etnice și teritoriale românești, într-o perioadă în care românii din districtele bănățene devin un element militar important în lupta antiotomană²⁸. La mijlocul secolului al XIV-lea, regalitatea angevină nu a tratat districtele ca o zonă în care nu putea proceda la donații în favoarea unor nobili din afară. Exemple de acest fel există și în afara celui al satului Biniș. Moșia Valea (Voya Patak), de pildă, este atestat în 1339 și 1342 ca aparținând districtului Ilidia²⁹, dar totuși ea este donată, prin depozitarea abuzivă a familiei feudale românești, lui Benedict Himfy³⁰.

Donățiile regale în interiorul districtelor au condus la scoaterea satelor respective de sub autoritatea districtului. Binișul, de exemplu, după ce în 1349 și 1351 este consemnat ca fiind situat în districtul Cuișești, în celelalte acte care privesc familia Hench nu mai apare astfel. Se precizează doar că satul ținea de comitatul Caraș. Acest transfer nu s-a produs dintr-o dată. În actul de donație din 1349 există o referire la anumite obligații pe care donatorii le au față de regalitate „după obiceiul celui ținut [=district]“ (*more eiusdem terre*)³¹. Aceasta înseamnă implicit

că, chiar dacă a intrat în stăpânirea unor nobili, satul Biniș nu a fost scos atunci de sub jurisdicția districtului Cuiеști. Documentul amintit din 1370 este o dovadă în acest sens. Plîngerea făcută în acel an de Petru Himfy împotriva comitelui (castelanul!) de Cuiеști, voievodul Radul (*Radul vasyuada comes de Kuuesd*), că acesta ar fi ridicat cu forța cinci căpițe de fân de pe moșia Biniș³², în a cărei stăpânire Himfy-eștii urmăreau să ajungă³³, oglindește tocmai jurisdicția exercitată de castelan asupra satului său, cel puțin pretențiile de acest fel ale conducătorului districtului. La 1372—1374 documentele menționează doar apartenența Binișului la comitatul Caraș³⁴. Putem presupune că în acel moment satul era complet scos de sub autoritatea districtului Cuiеști.

Prin astfel de donații în favoarea unor nobili străini districtele din extremitatea vestică a Munților Banatului au fost restrânse teritorial, în schimb sporind zonade autoritate a comitelui de Caraș. Districtul Cuiеști a fost afectat cel mai mult de această ofensivă a comitatului Caraș (ofensivă care secula depozedările în favoarea unor favoriți ai regelui și transformarea statutului socio-patrimonial al satelor). În 1389, el se afla în stăpânirea Himfy-eștilor, întrucât figurează în actul de partaj al averii familiei³⁵, iar mai apoi a ajuns în stăpânirea nobililor de Ciacova (Csáki). Statutul pe care îl va fi avut acum districtul Cuiеști este greu de precizat; cel mai probabil regalitatea va fi arendat veniturile districtului (atât cît va mai fi rămas din district) nobililor respectivi. În 1359, printr-un schimb de moșii cerut de rege, cetatea Cuiеști (*Kwesd*), împreună cu satele și ocnele de fier aparținătoare, revin Coroanei³⁶. Districtul Cuiеști a dispărut astfel ca structură teritorială ce îngloba satele românești din zona în care râul Bârzava intra în câmpie. Ca urmare, el nu figurează între districtele românești menționate în sursele secolului al XV-lea și cărora regele le acordă în 1457 diploma de privilegieri.

Donațiile de genul aceleia a satului Biniș practicate în valea Bârzavei în favoarea unor străini și transformarea cnezatelor în posesiuni nobiliare au desființat rosturile organizării districtuale, care erau acelea de a controla lumea românească locală, cu specificul său social și instituțional, și de a o integra astfel din punct de vedere administrativ regatului. În consecință, comitatul Caraș și-a extins treptat zona de jurisdicție efectivă și asupra fostului district Cuiеști. Această transformare se va fi desăvârșit pe parcursul câtorva decenii. Cetatea Cuiеști a mai funcționat o perioadă³⁷, chiar dacă rosturile ei nu mai erau acelea de centru de district, ca în cazul celorlalte cetăți din regiunea de munte a Banatului. Sub aspect strategic importanța cetății în această epocă era redusă³⁸.

Transformările socio-patrimoniale și administrative pe care le suferă Biniș sunt revelatoare pentru ceea ce se petrece în epoca angevină într-o zonă mai întinsă la contactul Munților Banatului cu câmpia, adică aproximativ pe cursurile mijlocii ale Bârzavei, Carașului și Nerei. Satele de aici apar în documente, în general, odată cu donațiile în favoarea unor demnitari regali sau a altor nobili din afara zonei. Așa cum s-a demonstrat³⁹, aceste donații acopereau de cele mai multe ori o depozedare, tacită sau manifestă, a cnezilor români care le stăpâniseră până atunci în virtutea tradiției, fără act scris. Aceștia și apar uneori în condiția de depozedați. Pe moșiile nobiliare care iau ființă în acest fel cnezul s-a menținut un timp în condiția unui *villicus*.

În consecință, documentele bănățene din secolul al XIV-lea (mai ales din a doua jumătate) și din prima parte a secolului următor relevă existența unei zone distincte de posesiuni nobiliare în care cnezii continuă să existe, chiar dacă într-o poziție subalternă. Este o fâșie însemnată, în zona de contact între munte și câmpie, de la Bega și Timiș până la Dunăre. Prin caracteristica menționată ea constituie o arie socială aparte în tabloul socio-patrimonial al Banatului medieval, interpunându-se celor două arii sociale cunoscute: câmpia, cu posesiuni nobiliare tipice, și regiunile de munte, unde cnezii s-au menținut în stăpânirea satelor lor, dobândind, printr-un efort de adaptare la exigențele regatului, confirmarea acestei situații și, unii, chiar titlul nobiliar. Această zonă distinctă este rezultatul masivului proces de depozedare a cnezilor și al donațiilor regale în favoarea nobililor străini, proces petrecut în epoca angevină și al cărui indiciu este însăși menționarea documentară a cnezilor în multe din aceste sate.

Documentele nu consemnează decât arareori apartenența inițială a satelor de aici la un district. Ele au aparținut însă în mod obligatoriu structurilor teritoriale din jurul cetăților regale din apropiere (Ildia, Carașova, Culești), care din prima jumătate a secolului al XIV-lea încep să fie amintite cu numele de *districte*. Rosturile acestora erau tocmai acelea de a controla lumea românească din microzona respectivă. La fel ca și mai târziu, cnezii stăpâni pe sate — „cnezi regali“, cum apar în documentele secolului al XIV-lea — depindeau direct de castelanii acestor cetăți, iar nu de comitele de Caraș. Depozedarea cnezilor și intrarea satelor lor în stăpânirea nobililor străini a însemnat, însă, scoaterea respectivelor sate de sub jurisdicția districtului și includerea lor în sfera de autoritate efectivă a comitelui de Caraș. Comitatul Caraș s-a extins astfel pe seama micilor structuri teritoriale din jurul cetăților regale. Vecinătatea acestui comitat — din direcția căruia s-a și făcut, de altfel, cuprinderea regiunii muntoase a Banatului în aria de stăpânire a regatului — a afectat astfel satele din extremitatea vestică a blocului românesc pe care l-a reprezentat în evul mediu jumătatea de răsărit a provinciei.

Aceste transformări cu consecințe în plan social și administrativ s-au petrecut în epoca în care Angevinii s-au preocupat de integrarea zonelor înalte ale Banatului în sistemul organizațional al regatului. Apariția districtelor a fost un proces de oarecare durată, ce se va încheia abia către sfârșitul secolului al XIV-lea. Nu avem decât date extrem de sumare despre structura și funcționarea districtelor în această epocă. Donațiile în favoarea nobililor străini și trecerea unor sate din jurisdicția unui district în cea a comitatului Caraș sugerează o etapă în procesul de organizare a districtelor în care acestea nu se bucurau de regimul de largă autonomie pe care îl înregistrează în 1457 diploma parivilegială a regelui Ladislav V Postumul.

NOTE

- 1 *A nagykálloi Kálly-család levéltára*, I—II, Budapest, 1943, nr. 985 (I, p. 226), nr. 1971 (II, p. 8), nr. 1691 (II, p. 163), nr. 1713 (II, p. 168).
- 2 *D.I.R.*, C, veac. XIV, vol. IV, p. 488; *D.R.H.*, C, X, p. 48—49.

- 3 Anexa I.
- 4 Anexa II.
- 5 Anexa III.
- 6 Anexa IV.
- 7 Anexa V.
- 8 Anexa III.
- 9 Pesty F., *A Szörény bántág és Szörény vármegye története*, I, Budapest, 1877, p. 259—260.
- 10 Într-un document din 1363 sunt înșirați mai mulți foști castelanj de Ilidia: Ioan fiul lui Hench (în text *Heuch!*), Toma de Karthal și Pósa de Szer (Pesty, *Krassó vármegye története*, III, Budapest, 1883, p. 56—57; în continuare: *Krassó*). Toma de Karthal este atestat în această slujbă în 1319, iar Pósa de Szer în 1325 și 1326 (Györffy Gy., *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*, III, Budapest, 1987, p. 485). Nu avem însă nici o informație de această natură despre Ioan fiul lui Hench.
- 11 Din bibliografia districtelor medievale din Banat ca lucrări cu caracter de sinteză amintim: N. Tomiciu, *Districtele valahice privilegiate*, în „Revista Institutului Social Banat-Crișana“, X, 1942, p. 596—606; V. Motogna, *Contribuții la istoria românilor bănățeni în evul mediu. Districtele românești*, în vol. *Banatul de altădată (Studii istorice)*, Timișoara, 1944, p. 3—30. Pentru începuturile districtelor vezi și R. Popa, *Caransebeș și districtul său românesc în secolele XI—XIV*, în „S.C.I.V.A.“, 40, 1989, nr. 4, p. 353—370.
- 12 Despre districtul Cuiеști vezi studiul lui P. Binder, *Localizarea districtului român bânățean Cuiеști, o veche organizație a populației băștinașe*, în „A.I.I.A. Cluj“, VII, 1964, p. 321—326, care trebuie însă preluat cu prudență. Date despre acest district și la Șt. Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, IV, Cluj-Napoca, 1989, p. 61—62, unde districtul Cuiеști este localizat defectuos în jurul Găvojdiei.
- 13 „Castellanus de Myhald per officialem suum de Kuesd nomine Stephanum de Chep“ (Györffy Gy., *op. cit.*, p. 487).
- 14 Maria Holban, *Deposedări și judecăți în Banat pe vremea Angevinilor și ilustrarea lor prin procesul Voya (1361—1378)*, în „S.M.I.M.“, V, 1962, p. 72.
- 15 D.R.H., D, I, p. 101.
- 16 Anexa IV.
- 17 Maria Holban, *op. cit.*, p. 57 și urm.
- 18 Eadem, *Mărturii documentare asupra rolului cnezilor de pe marile domenii din Banat în a doua jumătate a secolului al XIV-lea*, în „S.M.I.M.“, II, 1957, p. 407—420; eadem, *Deposedări și judecăți în Banat*, p. 65—66.
- 19 D.R.H., D, I, p. 60.
- 20 *Krassó*, III, p. 100.
- 21 Maria Holban, *Mărturii documentare asupra rolului cnezilor*, p. 409 și 418.
- 22 P. Binder, *op. cit.*, p. 323—324 (cu nota 19).
- 23 Pentru voievozii din districtul Cuiеști, vezi studiul nostru *Voievozii în districtele românești dn Banat*, în curs de apariție în „S.M.I.M.“, XII.
- 24 În 1369 Ioan fiul lui Hench și Petru fiul lui Edgidiu încheie o înțelegere cu privire la stăpânirea asupra moșiei lor Șoșdea (Pesty F.—Ortvai T., *Oklevelek Temesvármegye és Temesvárváros történetéhez*, Pozsony, 1896, p. 114—115) și o alta privind special morile din cuprinsul acesteia (*Ibidem*, p. 107—108). Ulterior Șoșdea ajunge prin deposedare în mâinile puternicilor nobili Himfy (Maria Holban, *Deposedări și judecăți în Banat*, p. 85). La prima atestare, în 1343, Șoșdea era stăpânită de cnezul Bracan (*D.I.R.*, C, veac. XIV, vol. IV, p. 166—167).
- 25 Așa a fost stăpânirea lui Iancu de Hunedoara asupra districtului Comiat, prin zălogirea făcută de regele Sigismund în 1435, situația corectată în 1457, în urma demersurile făcute de nobilii și cnezii din district pe lângă Ladislau V Postumul. Vezi V. Achim, *Districtul Comiat. Contribuție la geografia istorică a Banatului în evul mediu*, în „Analele Banatului“ (sub tipar).
- 26 *Krassó*, III, p. 404—406. Conținutul diplomei lui Gh. Vinulescu, *Privilegiile românilor din cele opt districte bănățene*, în vol. *Fraților Alexandru și Ion I. Lăpădatu la împlinirea vârstei de 60 de ani*, București, 1936, p. 869—876; vezi și Șt. Pascu, *op. cit.*, I, p. 211; I. A. Pop, *Instituții medievale românești. Adunările cneziale și nobiliare (boierești) din Transilvania în secolele XIV—XVI*, Cluj-Napoca, 1991, p. 135—136.
- 27 „decrevimus a modo in posterum in prefatis octo districtibus nullo unquam tempore alicui extraneo possessiones et villas donare...“ (*Krassó*, III, p. 405).

- 28 Trebuie reluată în istoriografia noastră problema originii și vechimii privilegiilor cuprinse în diploma regală din 1457. Cîteva elemente la V. Achim, *Considerații asupra adunărilor judiciare reunite ale districtelor medievale din Banat*, în „Revista istorică”, 3, 1992, nr. 9—10, p. 924—925.
- 29 Documentele rezumate într-un act din 20 mai 1378 (Krassó, III, p. 138).
- 30 Vezi Maria Holban, *op. cit.*, p. 109 și urm.
- 31 Anexa I.
- 32 Krassó, III, p. 100.
- 33 În plângerea din 1370 Petru Himfy prezintă Binișul ca moșie a sa, ceea ce nu putea fi adevărat, întrucât documente ulterioare, din 1372 și 1374 (vezi Anexa IV și V) și din 1428 (Krassó, III, p. 326), afirmă în mod clar aflarea satului în stăpânirea urmașilor lui Hench. Afirmatia lui Petru Himfy o putem privi ca o încercare de acaparare a moșiei Biniș, după ce în 1368 frații Himfy opriseră în temeiul megieșiei pe urmașii lui Hench de la vânzarea, zălogirea sau orice fel de înstrăinare a moșiei lor Biniș (Krassó, III, p. 87, 87—88). Anul 1370 a fost un moment extrem de favorabil realizării acestui scop, atunci procedându-se în zonă la masive deposedări ale cnezilor în favoarea oamenilor regelui (vezi Maria Holban, *op. cit.*, p. 125—126). Himfy-eștii au vizat atunci și modesta familie nobiliară de la Biniș.
- 34 Anexa IV și V.
- 35 „districtum de Kwesd habitatoribus destitutum” (Krassó, III, p. 190).
- 36 „castrum ... Kwesd vocatum, in comitatu de Crasow habitum, simulcum villis et montanis ferri ad ipsum, castrum spectantibus” (D.R.H., D, I, p. 132).
- 37 Despre cetatea și castelanul de Cuiеști se mai vorbește până în 1435 (Krassó, III, p. 349). Atestările Cuiеștiului în Krassó, I, p. 296—299.
- 38 De la mijlocul secolului al XVI-lea documentele vorbesc de cetatea cu numele Bocșa, situată în hotarul Bocșei de azi, în locul numit Buza Turcului. Ea a avut un rol în sistemul militar din regiune, ca cetate de graniță. De la 1552, când a fost creat pașalâcul de Timișoara, și până la 1595, cetatea Bocșa s-a aflat sub stăpânirea otomană (vezi T. Halasi-Kun, Krassó county, and the Ottoman Nahiyes Boğça, Kiraşova-Bitilnik, and Şemli'. 1. Boğça Nahiyesi, în „Archivum Ottomanicum”, 10, 1985, p. 106 și urm.), pentru ca apoi să fie recuperată și să țină de banatul Lugojului și Caransebeșului (atestare din 1597 în Krassó, IV, p. 193—195).
- 39 Maria Holban, *op. cit.*, p. 57 și urm.

I.

1349 iulie 4, Buda

Ludovic I, regele Ungariei, la cererea lui Ștefan de Losonc, banul de Severin și castelan de Mehadia, dăruiește lui Ioan și Marcu, fiii lui Hench, slujitorii acestuia, satul Biniș din districtul Cuiești.

Nos, Lodouicus, dei gracia rex Hongrie, memorie commendantes tenore presencium significamus quibus expedit vniuersis, quod magnificus vir Stephanus, filius Dyonisii, banus de Zewrino, castellanus de Myhald, ad nostram presenciam accedendo, fidelitates et seruicia Johannis et Mark, filiorum Hench, famulorum suorum, sibi et nostra persona exhibitas et impensa preponendo et declarando, petit a nostra maiesate humiliter et deuote, vt eisdem filiis Hench, famulis suis, pro eorundem seruiciis et lau dedignis meritis regio occurrendo cum fauore, quendam locum seu situm ville in districtu de Kuesd habitum, Belenus vocatum, a capite scilicet fontis Belenus vocati incipiens quousque idem fons seu riuulus Belenus in alium riuulum Capas cadit, eisdem ad locandum villam in eodem et perpetuo possidendum ac more eiusdem terre nobis seruendum de eodem concudere¹ et donare regia benignitate dignaremur. Nos, itaque, in exinata regali pietate cunctis fidelibus nostris occurrere debemus, regio cum fauore proposita petitione eiusdem Stephani bani, filii Dyonisii, pro eisdem filiis Hench porrecta nostre maestri benigne exaudita, dictum locum seu situm ville in dicto districtu de Kuesd habitum, Belenus vocatum, a capite scilicet fontis Belenus vocati incipiens quousque idem fons seu riuulus Belenus in alium riuulum Capas vocatum cadit, eisdem Johannis et Mark, filiis Hench, et per eos ipsorum filiis ac filiorum suorum successoribus ad locandum willam in eodem perpetuo et irreuocabiliter possidendum cum omnibus et quibuslibet suis vtilitatibus et pertinenciis vniuersis, eo iure, quo ad nostram collacionem pertinere dinoscitur², dedimus, donauimus et contulimus presencium per tenorem, sine preiudicio iuris alieni, ita tamen quod ydem³ filii Hench et eorum posteritates nobis de villa locanda loco in eodem et sacre corone regie more illius terre semper seruire illibate teneantur. Presentes autem in forman nostri priuilegii redigi faciemus dum nobis fuerint reportate.

Datum Bude, sabbato proximo post festum beatorum Petri et Pauli apostolorum, anno domini M^o CCC^o XL^{mo} mono.

(*Pe verso, de o altă mână contemporană:*) Relacio Nicolai, electi Niriensis.

Noi, Ludovic, din mila lui Dumnezeu rege al Ungariei, prin cuprinsul celor de față dăm de știre și facem cunoscut tuturor cărora se cuvine că, venind înaintea noastră măritul bărbat Ștefan, fiul lui Dionisie, banul

de Severin (și) castelan de Mehadia, înfățișând și arătând faptele de credință și slujbele făptuite și aduse lui și nouă de Ioan și Marcu, fiii lui Hench, slujitorii săi, a cerut de la înălțimea noastră cu smerenie și credință ca, răsplătind prin bunătatea regească, să binevoim a acorda și a dăru, prin bunătate regească, acelor fii ai lui Hench, slujitorii săi, pentru slujbele și meritele lor demne de laudă, un anume loc sau vatră de sat aflat în districtul Cuiești, numit Biniș adică începând de la obârșia izvorului numit Biniș până (acolo) unde acel izvor sau râu Biniș se varsă în alt râu numit Capas, ca să așeze satul și să-l stăpânească pe veci și să ne slujească după obiceiul aceluia ținut. Iar noi din înnăscuta bunătate regească sântem datori să răsplătim tuturor credincioșilor noștri, (și) dând ascultare, cu bunăvoință regească, cererii înfățișate de acel ban Ștefan, fiul lui Dionisie, adresată prea-binevoitor înălțimii noastre pentru acei fii ai lui Hench, am dat, am dăruit și am hărăzit prin cuprinsul (scrisorii) de față zisul loc sau vatră de sat aflat în zisul district Cuiești, numit Biniș, adică începând de la obârșia izvorului numit Biniș până (acolo) unde acel izvor sau râu Biniș se varsă într-un alt râu numit Capas, acelor Ioan și Marcu, fiii lui Hench, și prin ei fiilor și urmașilor acestor fii, pentru a așeza satul și a-l stăpâni pe veci și nestrămutat, cu toate și fiecare în parte folosințe ale lui și tot ceea ce ține de el, cu dreptul cu care se știe că ține de dreptul nostru de dănie, fără a vătămă dreptul altuia, dar astfel încât acei fii ai lui Hench și urmașii lor să fie datori să slujească întotdeauna neștirbit nouă și sfintei coroane regești pentru satul (ce este) de așezat în acel loc, după obiceiul aceluia ținut. Iar (scrisoarea) de față am poruncit să fie întocmită în chip de privilegiu al nostru, după cum ne-au fost relatate (faptele).

Dat în Buda, în sâmbăta de după sărbătoarea sfinților apostoli Petru și Pavel, în anul Domnului o mie trei sute patruzeci și nouă.

(*Pe verso, de o altă mână contemporană:*) Dare de seamă a lui Nicolae, (episcop) ales de Nitra.

Arh. Naț. Magh., Dl. 51520.

Orig. perg., cu urme de pecete aplicată pe verso.

REGESTE: *A nagykálloi Kállay-család levéltára*, I, Budapest, 1943, p. 226, nr. 985; *D.I.R.*, C, veac. XIV, vol. IV, p. 488, nr. 705.

II.

1531 iulie 18, Buda

Ludovic I, regele Ungariei, poruncește capitlului din Cenad să-și trimită omul de mărturie la hotărnicirea moșiei Biniș din districtul Cuiești și la punerea lui Ioan, Egidiu și Marcu, fiii lui Hench, în stăpânirea ei.

Lodouicus, dei gracia rex Hungarie, fidelibus suis capitulo Chana-diensi, salutem et graciam. Dicitur nobis in personis Johannis, Egidii et Marcii, filiorum Hench, quod quedam possessio ipsorum Beninys vocata, in districtu de Kuesd existens, per nostram donacionem apud manus ipsorum habita, reambulacione indigeret. Quo fidelitati vestre firmiter

precipimus per presentes, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo presente Johannes Rufus vel Petrus litteratus aut Jacobus filius Michaelis, aliis absentibus, homo noster ad faciem predictae possessionis accedendo, presentibus vicinis et commetaneis vniuersis legitime conuocatis, reambulet et ipsam per suas veras metas et antiquas, nouas iuxta veteres vbi necesse fuerit erigendo, reambulatumque et ab aliorum possessionibus separatam et distinctam, relinquat ipsam predictis fillis Hench, iure quo ad ipsos pertinere dignoscitur¹ possidendam, si non fuerit contradictum; contradictores vero, si qui fuerint, citet eosdem contra predictos filios Hench ad nostram presenciam ad terminum competentem. Et post hec, seriem ipsius reambulacionis cum cursibus metarum nominibusque citatorum cum termino assignato, nobis fideliter rescribatis.

Datum Bude, feria secunda proxima post festum dyuisionis² apostolorum, anno domini M^{mo} CCC^{mo} quinquagesimo primo.

Ludovic, din mila lui Dumnezeu rege al Ungariei, credincioșilor săi din capitolul din Cenad, mântuire și milostivire. Ni se spune în numele lui Ioan, Egidiu și Marcu, fiii lui Hench, că moșia acestora numită Biniș, aflătoare în districtul Cuiești, (și) care se află în mâinile lor prin donația noastră, are nevoie de o hotărnicire. Drept aceea poruncim cu tărie credinței voastre, prin cele de față, să trimiteți spre mărturie pe omul vostru vrednic de crezare, în fața căruia omul nostru, Ioan Roșu sau Petru diacul sau, în lipsa acestora, Iacob fiul lui Mihail, aducându-se la locul suszisei moșii, fiind de față toți vecinii și megieșii acelei (moșii), chemați în chip legiuit, să o hotărască în adevăratele și vechile ei hotare, ridicând noi (semne de hotar) pe lângă cele vechi unde ar fi nevoie, și, hotărnicită și despărțită și deosebită de moșiile altora, să o lase suszișilor fii ai lui Hench, să o stăpânească cu (acel) drept cu care se știe că le aparține, dacă nu s-ar ridica nici o împotrivire; iar pe împotrivitorii care ar fi să-i cheme (ca să stea) față cu suszișii fii ai lui Hench înaintea noastră la un soroc potrivit. Și după aceasta, să ne faceți cunoscut în scris (și) întocmai despre desfășurarea acelei hotărnicii, cu mersul hotarelor și numele celor chemați, cu sorocul hotărât.

Dat în Buda, în luna de după sărbătoarea *Divisio apostolorum*, în anul Domnului o mie trei sute cincizeci și unu.

Transumpt în actul capitolului din Cenad, din 3 august 1351; vezi *anexa III*.

III.

1351 august 3, (Cenad)

Capitulul din Cenad raportează lui Ludovic I, regele Ungariei, despre punerea lui Ioan, Egidiu și Marcu, fiii lui Hench, în stăpânirea moșiei Biniș din districtul Cuiești și despre hotărnicirea acesteia.

Excellentissimo domino eorum Lodouico, dei gracia illustri regi Hungarie, capitulum ecclesie Chanadiensis omnes in domino debitas et deuo-

tas. Literas vestre excellencie noueritis nos recepisce in hec verba: *(Urmează în transumpt actul lui Ludovic I, regele Ungariei, din 18 iulie 1351, Buda; vezi anexa II)*. Nos, igitur, preceptis et mandatis vestre excellencie obedientes, ut tenemur, vñacum homine vestro Johanne Rufo predicto, Stephanum clericum de choro nostre ecclesie pro testimonio fidedignum ad premissa exercenda duximus destinandum. Qui demum, ad nos reuersi et per nos requisiti, nobis concorditer retulerunt, quod feria quinta proxima post festum beati Jacobi apostoli, integris tribus diebus subsequētib¹, ad faciem predictę possessionis Beninys vocatę, presentibus vicinis et commetaneis eiusdem vñiuersis legitime conuocatis, accessissent ipsamque reambulando per suas ueras metas et antiquas, nouas iuxta ueteres, vbi necesse fuerat, erexissent reambulataque et ab aliorum possessionibus separatam et distinctam relinquissent, ipsam statuendo², predistis filiis Hench iure quo ad ipso pertinere dignoscitur³ possidentam, nullo contradictore ibidem aparente. Cuiusquidem possessionis sic statue cursus metarum hoc ordine distinguuntur: Prima enim meta originalis incipit circa riuulum Boksapataka uocatum a parte orientali, ubi sunt due mete terree que separant de terra castri Kuesd, deinde procedendo ad partem meridionalem cadit in predictum fluuium sev riuulum, per eundem tendit usque caput eiusdem fluii⁴, deinde ascendendo⁵ supra montem vbi sunt due mete terree, deinde, descendendo, cadit in viam que veniet de Banya et per eandem viam procedendo in magnum spacium est meta terre et per eandem procedendo supra caput fluii⁶ Belenus, ubi sunt due mete terree que separant de terra montana Scekus vocata, deinde, per eandem viam descendendo, vertitur ad occidentalem et per magnum spacium transiendo perueniet in quendam locum paludosum, vbi est meta terrea, deinde, per eandem viam progrediendo, duplicabitur ipsa via, vbi in medio viarum sunt due mete terre que separant de possessione Gralista, deinde per viam de Kapasy vertitur infra descendendo ad septemtrionalem et cadit in caput eiusdem fluii⁷ Medikpataka vocati, vbi est meta terrea, et per eundem fluuium procedendo, cadit in fluuium Kapasy vocatum, ac per predictum fluuium Kapasy currit usque ad fluuium Vzmok uocatum, per quem uertitur ad plagam sev partem orientalem, currendo supra quandam viam Kuesdut vocatam, vbi est meta terrea, deinde tendit per eadem viam ad partem septemtrionalem, in magno spacio procedendo, vbi iuxta fluuium Syragy vocatum sunt due mete terree, que separant de villa Elie kenezii, et per eundem fluuium Syragy vertitur ad partem orientalem et currit usque ad caput eiusdem flui⁸, vibi⁹ iuxta caput eiusdem flui¹⁰ est meta terrea prope metas priores. Et sic determinantur mete possessionis predictę.

Datum feria quarta proxima ante festum beati Laurencii martiris, anno domini M^{mo} CCC^{mo} L^{mo} primo.

(Pe verso:) Excellentissimo domino eorum Lodovico, dei gracia illustri regi Hungarie, pro filiis Hench statutoria sev reambulatoria.

Preaînălțatului lor stăpân Ludovic, din mila lui Dumnezeu vestitul rege al Ungariei, capitulul bisericii din Cenad, toate cele cuvenite întru Domnul și cucernice. Aflați că noi am primit scrisoarea luminăției coaste, cu aceste cuvinte: *(Urmează un transumpt actul lui Ludovic I, regele*

Ungariei, din 18 iulie 1351, Buda; vezi anexa II). Noi, aşadar, dând ascultare, după cum suntem datori, poruncilor şi însărcinărilor luminăţiei voastre, am hotărît să trimitem, împreună cu omul vostru, sus-zisul Ioan Roşu, pe Ştefan, cleric demn de crezare din strana bisericii noastre, ca <om> de mărturie la îndeplinirea celor de mai sus. Aceştia, întorcându-se apoi la noi şi fiind întrebaţi de noi, ne-au spus într-un glas că s-au dus în joia de după sărbătoarea sfântului apostol Iacob¹¹ la suszisa moşie numită Biniş, trei zile la rând, fiind de faţă toţi vecinii şi megieşii acelei moşii, chemaţi în chip legiuit, şi hotărnicind-o în adevăratele şi vechile ei hotare, au ridicat noi <semne de hotar> pe lângă cele vechi, unde a fost nevoie, şi, hotărnicită şi despărţită şi deosebită de moşiile altora, dind-o în stăpânire, au lăsat-o sus-zişilor fii ai lui Hench ca să o stăpânească cu <acel> drept cu care se ştie că le aparţine, neînvindu-se acolo nici un împotrivor. Mersul hotarelor acelei moşii astfel rânduite se deosebeşte în felul următor: Primul semn de la începutul <înşirării hotarelor> începe dinspre răsărit, aproape de râul numit Valea Bocsei, unde se află două movile de hotar care despart de ţinutul cetăţii Cuiesti, apoi, înaintând spre miază-zi, dă în sus-zisul fluviu sau râu, pe care se îndreaptă până la izvorul aceluiaşi râu, apoi urcând pe munte unde sunt două movile de hotar, apoi, coborând, dă în drumul care vine de la Banya¹² şi înaintând pe acest drum <ajunge> într-o mare întindere de loc <unde> este o movilă de hotar, şi mergând pe acel <drum> <ajunge> deasupra izvorului râului Biniş, unde sunt două movile de hotar care despart de ţinutul minier numit Scekus¹³, apoi, coborînd pe acest drum, se întoarce spre apus şi trecând printr-o mare întindere de loc ajunge într-un loc mlăştinos, unde este o movilă de hotar, apoi, purcedând pe acest drum, zisul drum se împarte în două, unde în mijlocul drumurilor sunt două movile de hotar care despart de moşia Gralista¹⁴, apoi se întoarce pe drum <care vine de la> Kapasy, coborînd spre miazănoapte, şi dă în izvorul râului numit Medikpataka, unde este o movilă de hotar, şi înaintând pe acest râu dă în râul numit Kapasy, şi pe sus-zisul râu Kapasy merge până la râul numit Vzomok, pe care se întoarce spre direcţia sau partea de răsărit, mergând deasupra unui oarecare drum numit Kuesdut¹⁵, unde este o movilă de hotar, apoi se îndreaptă pe acest drum spre partea de miazănoapte mergând într-o mare întindere de loc, unde lângă râul numit Syragy sunt două movile de hotar, care despart de satul cnezului Ilie¹⁶, şi <mergând> pe acest râu Syragy se întoarce spre partea de răsărit şi merge până la izvorul acestui râu, unde lângă izvorul acestui râu este o movilă de hotar aproape de hotarul dintâi. Şi astfel sunt hotărîte semnele de hotar ale sus-zisei moşii.

Dat în miercuria de dinaintea sărbătorii fericitului mucenic Laurenţiu, în anul Domnului o mie trei sute cincizeci şi unu.

(*Pe verso:*) Preainălţatului lor stăpân Ludovic, din mila lui Dumnezeu vestitul rege al Ungariei, <scrisoare> de punere în stăpânire sau de hotărnicire pentru fiii lui Hench.

Arh. Naţ. Magh., Dl. 51594.

Orig. perg., cu pecete de închidere aplicată pe verso.

REGESTE: *Kállay*, II, p. 8, nr. 1071; *D.R.H.*, C, X, p. 48—49, nr. 53.

IV.

1372 iulie 10, {Cenad}

Capitulul din Cenad adevărește că Ioan, fiul lui Hench, dăruiește lui Petru, fiul lui Egidiu, fiul lui Hench, jumătate din moșia Biniș din comitatul Caras.

Nos, capitulum ecclesie Chanadiensis, memorie commendantes tenore presencium significamus quibus expedit vniuersis, quod in nostri personaliter constitutus presencia Johannes filius Hench de Belenus est confessus viuauoce, quod ipse, fraterne dileccionis ductus affectione, directam medietatem eiusdem possessionis sue Belenus vocate, in comitatu de Krassow adiacentis, per regiam maiestatem pro suis seruiciis sibi donate, cum omnibus suis vtilitatibus, siluis videlicet nemoribus, pratis, fenetis, aquis aquarumque decursibus, terris arabilibus, vsualibus et campestribus cultis et incultis et aliis pertinenciis suis vniuersis et quibuslibet iuribus ad ipsam medietatem spectantibus debentibus, Petro filio Egidii, filii eiusdem Hench, dedisse, donasse, contulisse et tradidisse ac coram nobis dedit, donauit, contulit et tradidit per ipsum Petrum perpetuo in filios filiorum heredumque suorum per successores irreuocabiliter pacifice et quiete possidendam, tenendam pariter et habendam, manus suas ex nunc in antea de ipsa medietate possessionis omnimode eximendo. Presentes cum nobis reportate fuerint, in formam nostri priuilegii redigi faciemus.

Datum sabbato proximo ante festum beate Margarethe virginis, anno domini M^{mo} CCC^{mo} LXX^{mo} secundo.

Noi, capitlul bisericii din Cenad, prin cuprinsul celor de față dăm de știre și facem cunoscut tuturor căroră se cuvine că, înfățișat în persoană în fața noastră, Ioan, fiul lui Hench, de Biniș a mărturisit prin viu grai că, mânat de simțământul dragostei frățești, el a dat, a dăruit, a predat și a hărăzit, și în fața noastră dă, dăruiește, predă și hărăzește lui Petru, fiul lui Egidiu, fiul aceluiași Hench, (și) prin acest Petru pentru fiii și pentru urmașii fiilor și moștenitorilor acestora, o dreaptă jumătate din moșia sa numită Biniș, ținând de comitatul Caras, dăruită lui de înălțimea regească pentru slujbele sale, cu toate folosințele sale, și anume {cu} pădurile, dumbrăvile, livezile, fânețele, apele și cursurile de apă, pământurile de arătură, de folosință și câmpurile lucrate și nelucrate și {cu} celelalte ce țin de ea {și cu} toate și fiecare în parte drepturi ce privesc această jumătate, ca s-o stăpânească și s-o țină și s-o aibă {cu drept} de veci {și} nestrămutat, în pace și liniște, de acum înainte luându-și cu totul mâinile de pe această jumătate de moșie. Atunci când {scrisoarea} de față ne va fi adusă înapoi, vom pune să fie întocmită în chip de privilegiu al nostru.

Dat în sâmbăta de dinaintea sărbătorii sfintei fecioare Margareta, în anul Domnului o mie trei sute șaptezeci și doi.

Transumpt în actul capitlului din Cenat, din 28 martie 1374; vezi anexa V. REGEST: Kállay, II, p. 163, nr. 1691.

V

1374 martie 28, (Cenad)

Capitulul din Cenad transcrie, la cererea lui Dionisie, fiul lui Nicolae de Mayusfalua, actul aceluiasi capitlu din 10 iulie 1372 privitor la donația unei jumătăți din moșia Biniș din comitatul Caraș.

Capitulum ecclesie Chanadiensis omnibus Christi fidelibus presentibus pariter et futuris presens scriptum cernentibus, salutem in omnium saluatore. Quoniam rebus iuste dispositis actibusque perpetue perman-suris solet nouercari obliuio conuenit, vt et que in posterum sunt conseruanda, congruo testimonio litterarum confirmentur. Proinde ad vniuersorum noticiam harum serie volumus paruenire, quod Dyonisys, filius Nicolai de Mayusfalua, nostram personaliter adeundo presenciam, exhibuit nobis quasdam litteras nostras sub forma patenti confectas, tenoris infra-scripti, petens nos amicabilem, vt easdem de uerbo ad uerbum transscribi ac in formam nostri priuilegii redigi faceremus vberiore ad cautelam. Quarumquidem litterarum nostrarum de uerbo ad uerbum tenor talis est: *(Urmează în transumpt actul capitlului din Cenad, din 10 iulie 1372; vezi anexa IV)*. Nos, igitur, iustis et legitimis petitionibus ipsius Dionisii gratum prebentes consensum, predictas litteras nostras non abrasas, non cancellatas sed prorsus omni vicio carentes, de uerbo ad uerbum *(perlegentes)* cum presentibus pendentis sigilli nostri redigi faciendo concessimus priuilegiales munimine roboratas.

Datum per manus discreti viri Jacobi lectoris, feria tertia proxima post dominicam Ramuspalarum¹, anno domini M^{mo} CCC^{mo} LXX^{mo} quarto, presentibus honorabilibus viris et discretis dominis Petro preposito, Nicolao cantore, Mathia custode, Johanne Themesyensi, Ladislao de Krasso, Nicolao de Sebus et Georgyo Vltramorisensi archidiaconis, ceterisque fratribus nostris in dicta ecclesia nostra existentibus regi iugiter famulanti-bus sempiterno.

(Pe verso, de o altă mână contemporană:) Super Belenus.

Capitulul bisericii din Cenad, tuturor credincioșilor întru Hristos, atât celor de față cât și celor viitori care vor vedea scrisoarea de față, mântuire întru mântuitorul tuturor. Deoarece uitarea găsește de cuviință să se poarte rău (cu) lucrurile, hotărârile și faptele demne să rămână veșnic, se obișnuiește, în chip drept, ca cele ce trebuie păstrate pe viitor să se întărească prin mărturia cuvenită a scrisului. De aceea prin rândurile acestea vrem să ajungă la cunoștința tuturor că, venind înaintea noastră Dionisie, fiul lui Nicolae de Mayusfalua,² ne-a înfățișat o scrisoare a noastră întocmită sub formă deschisă, cu cuprinsul de mai jos, cerându-ne în chip prietenesc să punem ca acea (scrisoare) să fie transcrisă din cuvânt în cuvânt și să fie întocmită în chip de privilegiu al nostru, spre mai mare cheazășie. Cu-prinsul din cuvânt în cuvânt al acestei scrisori a noastre e următorul: *(Urmează în transumpt actul capitlului din Cenad, din 10 iulie 1372; vezi anexa IV)*. Noi, așadar, dându-ne buna învoire la dreptele și legiuitele cereri ale acestui Dionisie, (citind) din cuvânt în cuvânt sus-zisa scrisoare

a noastră, fără răsărituri, fără ștersături, ci fiind lipsită cu desăvârșire de orice stricăciune, am încuviințat să fie întocmită (scrisoarea) privilegială, punând să fie întărită cu puterea pecetei noastre atârnată.

Dat de mâna chibzuیتului bărbat magistrul Iacob, lectorul, în marțea de după duminica Floriilor, în anul Domnului o mie trei sute șaptezeci și patru, de față fiind vrednicii de cinste bărbați și chibzuیتii domni Petru prepoziitul, Nicolae cantorul, Matei custodele, arhidiaconii Ioan de Timiș, Ladislau de Caraș, Nicolae de (Caran)sebeș și Gheorghe de dincolo de Mureș, (precum) și ceilalți frați ai noștri aflători în zisa biserică a noastră și slujind necurmat regelui celui veșnic.

(*Pe verso, de o altă mână contemporană:*) Despre Biniș.

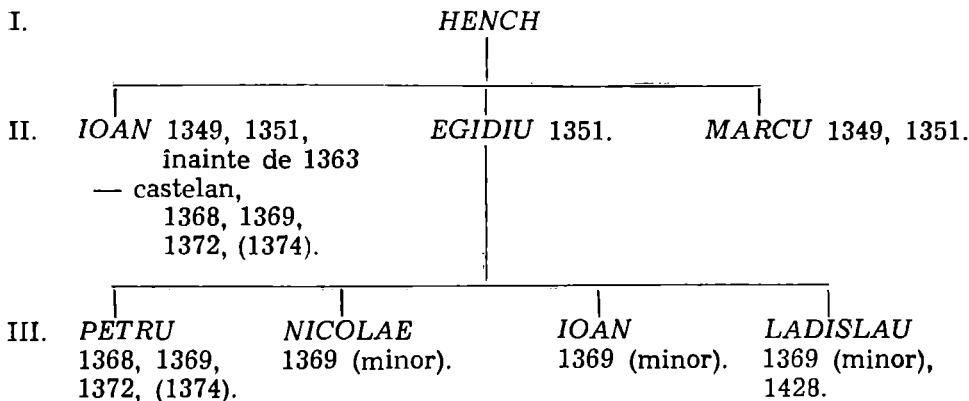
Arh. Naț. Magh., Dl. 52222.

Orig. hîrtie, cu pecetea atârnată.

REGEST: *Kállay*, II, p. 168, nr. 1713.

VI.

FAMILIA HENCH DE BINIȘ (cu anii consemnărilor în documente)

NOTE LA ANEXE:

ANEXA I:

- 1 Corect: *concedere*.
- 2 Astfel în text.
3. Astfel în text.

ANEXA II:

- 1 Astfel în text.
- 2 Astfel în text.

ANEXA III:

- 1 Ultimele patru cuvinte scrise deasupra rândului de aceeași mână.
- 2 Scris deasupra rândului de aceeași mână.

- 3 Astfel în text.
- 4 Astfel în text.
- 5 Astfel în text.
- 6 Astfel în text.
- 7 Astfel în text.
- 8 Astfel în text.
- 9 Corect: *ubi*.
- 10 Astfel în text.
- 11 28 iulie.
- 12 *Banya* corespunde actualei Ocna de Fier.
- 13 Ocne de metal aparținând regelui, atestate și într-un alt document, din 1358 (*Krassó*, III, p. 33), care erau situate în hotarul de nord al satului actual Dog-nacea.
- 14 Așezare dispărută, care se numea Gârliște și care era situată în hotarul de nord al satului actual Doclin, unde a lăsat urme în toponimie (poiana Gârliște, valea Gârliște).
- 15 În limba maghiară *Kuesdut* are două accepțiuni: „drumul Cuieștiului“ și „drumul pietros“. Drumul care constituie reper în hotărnicia din 1351 se suprapune vechiului drum roman dintre Biniș și Bocșa (vezi și O. Răuț, O. Bozu, R. Petrovsky, *Drumurile romane în Banat*, în „*Banatica*“, IV, 1977, p. 139 și urm.); el ducea atunci la cetatea Cuiești din hotarul Bocșei actuale.
- 16 Sat neconsemnat în vreun alt document publicat.

ANEXA V:

- 1 Corect: *Ramis palmarum*.
- 2 Sat situat în aceeași zonă (vezi *Krassó*, II, p. 18—20).

STATUSVERÄNDERUNGEN BANATER FÜRSTENTUMSDÖRFER IM ZEITALTER DER ANGIOVINEN. DER FALL *BINIȘ*

(Zusammenfassung)

Die ungarische Könige errichten im 14. Jahrhundert in dem Banater Bergland mehrere rumänische Distrikte (*districtus*), denen sie weitgehende Selbstverwaltungsbefugnisse erteilten. Im Laufe einiger Jahrzehnten erfuhren aber die westlichen Distrikte (Cuiești, Carașova, Ilidia), die sich in der unmittelbaren Nachbarschaft des Komitates Karasch befanden, territoriale Amputationen. Diese Amputationen waren die Folge der Enteignung einiger rumänischen Dorffürsten zugunsten fremder Adligen, die gewöhnlich als Vertreter der Zentralgewalt im Banat fungierten. Diese Fürstentumsdörfer wurden im Komitat Karasch einbezogen. Bezeichnend für diese Entwicklung ist die relativ kurze Lebensdauer des Distriktes Cuiești.

Der Verfasser veröffentlicht fünf Urkunden aus der Zeitspanne 1349—1374, die diesen Prozeß zur Genüge veranschaulichen. Sie widerspiegeln das Los des Dorfes Biniș im Distrikt Cuiești.